

พฤติกรรมเอื้อต่อสังคม: แนวคิดกลุ่มนักจิตวิทยา ที่ยึดทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา Prosocial Behavior: Perspectives of Cognitive Developmental Theory

· **ดุลยา จิตตะยโสธร**
· ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาการศึกษาศาสตร์
· คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
· E-mail: dulaya_chi@utcc.ac.th

บทคัดย่อ

พฤติกรรมเอื้อต่อสังคม หมายถึง พฤติกรรมที่บุคคลทำเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยส่วนรวม หรือประโยชน์ต่อผู้อื่น ซึ่งในทัศนะของนักจิตวิทยากลุ่มที่ยึดทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งมี Piaget เป็นผู้นำ เชื่อว่าพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญา โดยพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเด็กต้องมีความสามารถในการเข้าใจทัศนะผู้อื่น ซึ่งความสามารถดังกล่าวจะเกิดขึ้นในช่วงที่เด็กลดการยึดตนเองเป็นศูนย์กลางลง คือ ในช่วงอายุ 7 ปีขึ้นไป ปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนาความสามารถในการเข้าใจทัศนะผู้อื่นให้เกิดขึ้นตามช่วงวัยที่เหมาะสม ได้แก่ วิธีการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา การเปิดโอกาสให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมวัย และการเรียนการสอนโดยใช้บทบาทสมมติ ในส่วนของวิธีการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา ประกอบด้วย การอบรมเลี้ยงดูแบบชี้แจงเหตุผล การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรักความอบอุ่นแต่ในขณะเดียวกันต้องฝึกให้เด็กรู้จักควบคุมอารมณ์ และการอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่

คำสำคัญ: พฤติกรรมเอื้อต่อสังคม ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา ความสามารถในการเข้าใจ
ทัศนะผู้อื่น

Abstract

Prosocial behavior is defined as a behavior for the benefit of society as a whole, or for the benefit of other individuals. From the viewpoint of cognitive development theorists led by Piaget, it is believed that prosocial behavior depends on a child's cognitive development, since prosocial behavior can occur only when a child possesses his/her perspective recognition ability. This ability will emerge once a child lessens his/her egocentricism from the age of seven onwards. The factors which support a child's development in perspective taking ability are as follows: parenting practice, a child's opportunity to interact with peers, and teaching and learning through role play. Parenting practice includes inductive child rearing practice, affectionate and warm parenting practice, which also can help develop a child's emotion control, and authoritative parenting practice.

Keywords: Prosocial Behavior, Cognitive Developmental Theory, Perspective-Taking Ability

นักจิตวิทยาพยายามคิดหาวิธีหรือองค์ความรู้ เพื่อพัฒนาสังคมให้ดีขึ้นโดยพยายามศึกษาพฤติกรรมที่เป็นภัยต่อสังคม (Anti-Social Behavior) เช่น การวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมก้าวร้าวของ Bandura แห่งมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด ซึ่งพบว่าคนเราจะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวจากการเลียนแบบ (Modeling) ผลจากการวิจัยนี้มีอิทธิพลทำให้รัฐบาลสหรัฐอเมริกาประกาศห้ามโทรทัศน์ฉายภาพยนตร์ที่มีการแสดงความก้าวร้าวรุนแรงเพราะจะเป็นตัวอย่าง ก่อให้เกิดการเลียนแบบ (สจวร์ต โค้วตระกูล, 2545: 371) อย่างไรก็ตาม เมื่อประมาณสี่ทศวรรษที่ผ่านมา นักจิตวิทยาได้คิดว่าถ้าหากจะคิดขจัดพฤติกรรมที่เป็นภัยต่อสังคมเพียงอย่างเดียว สังคมก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงตามที่ต้องการ ดังนั้น จึงควรจะพยายามหาทางปลูกฝังพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม (Prosocial Behavior) ให้แก่เยาวชนควบคู่กันไปจึงจะเป็นการ

ช่วยพัฒนาสังคมให้ดีขึ้นอย่างยั่งยืน

Prosocial Behavior มีผู้แปลเป็นภาษาไทย ไว้หลากหลาย อาทิ พฤติกรรมที่พึงปรารถนาของสังคม (มณี มานะพันธุ์นิยม, 2531) พฤติกรรมที่พึงประสงค์ (ประภาพร แซ่เตียว, 2541) พฤติกรรมเอื้อและตามสังคม (เพชรรัตน์ จันทศ, 2542) พฤติกรรมสร้างเสริมสังคม (สุรางค์ โค้วตระกูล, 2545) และ พฤติกรรมเอื้อต่อสังคม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550: 315) สำหรับบทความนี้จะขอใช้คำว่า *พฤติกรรมเอื้อต่อสังคม* ซึ่งหมายถึง *พฤติกรรมที่บุคคลทำเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยส่วนรวมหรือประโยชน์ต่อผู้อื่น* (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550: 315) พฤติกรรมเอื้อต่อสังคมเป็นคำรวมที่ใช้เรียกพฤติกรรมทางบวกหลายๆ พฤติกรรม เช่น พฤติกรรมการให้ความช่วยเหลือ พฤติกรรมการให้ความร่วมมือ พฤติกรรมเอื้อเพื่อผู้แพ้ พฤติกรรมการแบ่งปัน พฤติกรรม

การเสียสละ และพฤติกรรมการตอบสนองต่อคนที่มีความทุกข์ เป็นต้น (Weir and Duveen, 1981 อ้างถึงใน เพชรรัตน์ จันทศ, 2542: 2)

ในช่วงเวลาสี่ทศวรรษที่ผ่านมา มีนักจิตวิทยาสนใจศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมกันอย่างกว้างขวาง โดยสามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ (สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2545: 372)

1. กลุ่มนักจิตวิทยาที่ยึดถือทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา (Cognitive Developmental Theory)
2. กลุ่มนักจิตวิทยาที่ยึดถือทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม (Social Cognitive Theory)
3. กลุ่มนักจิตวิทยาที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับต้นเหตุทางจิตสังคม (Psychosocial Origins) ของพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม

สำหรับบทความนี้ขอเสนอแนวคิดของกลุ่มที่ 1 คือกลุ่มที่ยึดทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา โดยมี Piaget นักจิตวิทยาชาวสวิสเป็นผู้นำ นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้เชื่อว่า พฤติกรรมเอื้อต่อสังคมขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญา โดยถือว่าก่อนที่เด็กจะเห็นใจในความทุกข์ของผู้อื่น และสามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้ เด็กจะต้องมีความสามารถทางสติปัญญาที่จะมองเห็นปัญหาในแง่มุมมองของผู้อื่นเสียก่อน โดยนักจิตวิทยากลุ่มนี้เรียกความสามารถดังกล่าวนี้ว่า ความสามารถในการสวมบทบาท (Role Taking) หรือในระยะหลังเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ความสามารถในการเข้าใจทัศนะผู้อื่น (Perspective Taking) (Selman, 1971 อ้างถึงใน สุปรานี ปรุงประเสริฐ, 2548: 4) ซึ่ง Piaget (อ้างถึงใน สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2545: 372) เชื่อว่า ความสามารถในการเข้าใจทัศนะผู้อื่นจะพัฒนาขึ้นตามระดับพัฒนาการทาง

สติปัญญา และเกี่ยวข้องกับรูปแบบการคิดแบบยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentrism) หากบุคคลยังมีการคิดแบบยึดตนเองเป็นศูนย์กลางอยู่การเข้าใจทัศนะผู้อื่นก็จะไม่เกิดขึ้นและเมื่อการเข้าใจทัศนะผู้อื่นไม่เกิดพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมก็ย่อมไม่เกิดขึ้นด้วยเช่นกัน

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของ Piaget

Piaget (อ้างถึงใน สุจิตรา แก้วเขียว, 2534: 6) กล่าวถึง พัฒนาการทางสติปัญญาว่า เกิดจากการเจริญเติบโตและเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสติปัญญา ซึ่งอยู่ภายใต้กระบวนการ 2 กระบวนการ คือ กระบวนการจัดระบบ (Organization) และ กระบวนการปรับตัว (Adaptation) การปรับตัวประกอบด้วยกระบวนการ 2 กระบวนการ คือ กระบวนการดูดซึม (Assimilation) และกระบวนการปรับโครงสร้าง (Accomodation) กล่าวคือ โดยปกติแล้วบุคคลจะมีระดับสติปัญญาอยู่ในระดับใดระดับหนึ่ง ซึ่งสามารถจะรับประสบการณ์ต่างๆ ได้ภายในขอบเขตของโครงสร้างทางสติปัญญาในระดับนั้น เมื่อบุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมใหม่ บุคคลจะปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่นั้น โดยการดูดซึมเอาสิ่งเรานั้นเข้ามาไว้ในโครงสร้างทางความคิด ถ้าหากสิ่งเร้าที่รับเข้าไปใหม่นั้นมีลักษณะเหมือนหรือคล้ายกับโครงสร้างความคิดเดิม บุคคลจะจัดสิ่งเร้านั้นเข้าไปไว้ในโครงสร้างความคิดเดิม ทำให้โครงสร้างความคิดเดิมขยายกว้างขึ้น แต่ถ้าหากสิ่งเร้าที่รับเข้าไปใหม่นั้นมีลักษณะแตกต่างไปจากโครงสร้างความคิดที่มีอยู่ จะทำให้เกิดสภาวะที่ไม่สมดุล (Disequilibrium) ขึ้น บุคคลต้องปรับโครงสร้างความคิดเดิมให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ ซึ่งผลจากการปรับตัวจะทำให้บุคคลอยู่ในสภาวะ

สมดุล (Equilibrium) ฉะนั้น การที่มนุษย์มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความคิดให้อยู่ในสภาวะสมดุลดังกล่าว ทำให้มนุษย์สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ และก่อให้เกิดพัฒนาการทางสติปัญญาจากขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่ง

ในทัศนะของ Piaget พัฒนาการทางสติปัญญาของมนุษย์จะมีความต่อเนื่องเป็นขั้นตอนที่แน่นอน และเป็นไปตามลำดับก่อนหลัง ไม่สามารถข้ามขั้นได้ ทั้งนี้เพราะพัฒนาการขั้นแรกจะเป็นพื้นฐานของพัฒนาการในขั้นต่อไป ซึ่งผลวิจัยในระยะต่อมา ต่างสนับสนุนลำดับขั้นพัฒนาการของ Piaget และพบว่าทฤษฎีพัฒนาทางสติปัญญาของ Piaget สามารถอธิบายพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กต่างเชื้อชาติและวัฒนธรรมได้ Piaget (อ้างถึงใน อังคนา อ่อนธานี, 2542: 8-9) ได้แบ่งพัฒนาการทางสติปัญญาออกเป็น 4 ขั้น ดังนี้

1. ขั้นประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว (Sensorimotor Stage) อยู่ในช่วงแรกเกิดถึง 2 ขวบ โดยพัฒนาการทางความคิดของเด็กจะแสดงออกมาในรูปของปฏิกริยาสะท้อนต่อสิ่งเร้าตั้งแต่แรกเกิด ต่อมาปฏิกริยาสะท้อนจะเริ่มเปลี่ยนแปลงเนื่องจากเด็กจะมีการทำงานประสานกันของอวัยวะบางอย่าง เช่น ตากับมือ ตากับหู มือกับปาก เด็กจะเริ่มรู้จักใช้การเคลื่อนไหว สำรวจสิ่งแวดล้อมรอบตัวซึ่งจะพัฒนาเป็นแบบแผนการคิดของเด็กต่อไป ช่วงท้ายของขั้นนี้ เด็กสามารถรับรู้ว่ามีสิ่งของต่างๆ ยังมีอยู่ต่อไปแม้ว่าสิ่งของเหล่านั้นจะไม่ได้ปรากฏอยู่ตรงหน้า

2. ขั้นคิดก่อนปฏิบัติการ (Preoperational Stage) อยู่ในช่วงอายุ 2-7 ปี ช่วงนี้เด็กเริ่มมี

พัฒนาการทางภาษา เริ่มมีความสามารถใช้สัญลักษณ์แทนคน สถานที่ และสิ่งของได้ เริ่มสามารถที่จะคิดในใจได้ เริ่มสร้างกฎเกณฑ์ง่ายๆ ที่จะช่วยอธิบายหรือทำนายสังครอบตัวเด็ก เช่น ฟุตบอลเป็นของเด็กผู้ชาย หรือมนุษย์แบ่งเป็นหญิงและชาย แต่เด็กในระยะนี้จะมีปัญหาเรื่อง “Centration” หมายถึง การรับรู้ด้านเดียว กล่าวคือเด็กมีแนวโน้มที่จะพิจารณาเรื่องต่างๆ เพียงด้านเดียว ไม่พิจารณาด้านอื่นๆ ประกอบ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550: 30) ซึ่งจะทำให้เด็กไม่สามารถมองลึกลงไปจากสิ่งที่เห็นภายนอก เช่น ไม่รู้แรงจูงใจภายใต้พฤติกรรม เป็นต้น ในขั้นนี้สามารถแบ่งเป็น 2 ระยะ ดังนี้

2.1 ระยะก่อนการมีความคิดรวบยอด (Preconceptual Thought Phase)

อยู่ในช่วงอายุ 2-4 ปี ในระยะนี้เด็กเริ่มเข้าใจความหมายของสัญลักษณ์ เด็กสามารถคิดเชิงสัญลักษณ์เกี่ยวกับวัตถุและเหตุการณ์ต่างๆ ได้ ความสามารถในการใช้สัญลักษณ์ ได้แก่ การใช้ภาษา การคิดในใจ การวาดรูป และการใช้ภาษาท่าทาง ข้อจำกัดที่สำคัญในการคิดของเด็กวัยนี้คือ คิดว่าวัตถุที่ไม่มีชีวิตสามารถเคลื่อนไหวและกระทำสิ่งต่างๆ ได้เอง (Animistic Thinking) และการคิดแบบยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentrism) คือเอาใจใส่แต่เรื่องราวของตนเอง เห็นและเข้าใจสิ่งต่างๆ เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับตนเองเท่านั้น ไม่สามารถเห็นและเข้าใจมุมมองของผู้อื่น รวมทั้งเข้าใจว่าทุกคนเห็นเหมือนอย่างที่เขาเห็นด้วย ทำให้เด็กวัยนี้ไม่สามารถเข้าใจว่า ความคิด ความรู้สึก หรือ การรับรู้ของบุคคลอื่น อาจแตกต่างจากตนเองได้

2.2 ระยะการคิดเอาเอง (Intuitive Phase)

อยู่ในช่วงอายุ 4-7 ปี เมื่อเด็กก้าวสู่ระยะนี้ เด็กจะมีความคิดใกล้เคียงกับการคิดแบบผู้ใหญ่มากกว่าระยะก่อนมีความคิดรวบยอด เด็กจะใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการคิด การคิดของเด็กในวัยนี้จะเร็วขึ้น มีความยืดหยุ่นและมีประสิทธิภาพมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การให้เหตุผลของเด็กยังขึ้นอยู่กับสิ่งที่เขารับรู้ หรือสิ่งที่เขามองเห็นในขณะนั้น นอกจากนี้เด็กยังเริ่มที่จะเลียนแบบพฤติกรรมผู้ใหญ่ที่อยู่รอบๆ ตัวเขา

3. ขั้นปฏิบัติการเชิงรูปธรรม (Concrete Operational Stage) อยู่ในช่วงอายุ 7-11 ปี เด็กในช่วงนี้มีพัฒนาการทางสติปัญญา และความคิดแตกต่างกับเด็ก 2 ขั้นแรกมาก โดยเด็กขั้นนี้เริ่มมีความสามารถในการสร้างกฎเกณฑ์ รู้จักการจัดหมวดหมู่ สามารถที่จะใช้ความคิดที่ซับซ้อนขึ้นได้ และมีความสามารถในการตัดสินใจเชิงจริยธรรมได้ด้วยการคิดแบบยึดตนเองเป็นศูนย์กลางของเด็กวัยนี้จะลดลง (Loss of Egocentrism) ทำให้เริ่มมีความเข้าใจหลากหลายมุมมอง สามารถเข้าใจมุมมองของผู้อื่นได้มากขึ้น หรือที่เรียกว่ามีความสามารถในการเข้าใจทัศนะผู้อื่น (Perspective Taking) ซึ่งถ้าเด็กพัฒนาไม่ถึงจุดนี้จะกลายเป็นพวกยึดตนเองเป็นศูนย์กลางและเป็นคนเห็นแก่ตัว ขาดการแสดงพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมนั่นเอง

4. ขั้นปฏิบัติการเชิงนามธรรม (Formal Operational Stage) ช่วงอายุ 12 ปีขึ้นไป เป็นขั้นที่โครงสร้างทางปัญญาพัฒนาอย่างสมบูรณ์ โดยเด็กมีการเปลี่ยนแปลงความสามารถด้านการคิด และการแก้ปัญหาที่มีแบบแผนเชิงนามธรรม และมีการใช้เหตุผล กล่าวคือ เด็กรู้จักคิดหาเหตุผลอย่าง

เป็นนามธรรม ตั้งสมมติฐาน ทดสอบสมมติฐาน และแก้ปัญหาได้ แม้ว่าเหตุการณ์หรือสิ่งนั้นๆ จะไม่ได้ปรากฏให้เห็นอยู่ตรงหน้า

ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่าทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของ Piaget (อ้างถึงใน สุจิตรา แก้วเขียว, 2534: 9) เชื่อว่าเด็กจะพัฒนาพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมได้ในพัฒนาการขั้นที่ 3 คือ ขั้นปฏิบัติการเชิงรูปธรรม (7-11 ปี) เนื่องจากในขั้นนี้เด็กลดการคิดแบบยึดตนเองเป็นศูนย์กลางลง ทำให้เด็กเกิดความสามารถในการเข้าใจทัศนะผู้อื่น เห็นอกเห็นใจผู้อื่นเป็นส่งผลให้เกิดพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมตามมา

นอกจาก Piaget แล้วยังมีนักจิตวิทยาในกลุ่มที่ยึดทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา อาทิ Perry and Bussey (1984: 240) ได้เสนอแนวคิดในการอธิบายพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมว่าเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของบุคคลอย่างเป็นลำดับขั้น ซึ่งขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญา โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 อยู่ในช่วงแรกเกิด - 7 ปี หรืออยู่ในขั้นคิดก่อนปฏิบัติการ เด็กวัยนี้จะยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง ไม่สามารถเข้าใจความต้องการของผู้อื่น และจะมีการตอบสนองเฉพาะแรงจูงใจพื้นฐาน เช่น การหลีกเลี่ยงความเจ็บปวด และการกระทำในสิ่งที่พอใจ เด็กในขั้นนี้จะแบ่งปันก็ต่อเมื่อได้รับสิ่งตอบแทนที่ตนเองชอบ

ขั้นที่ 2 เป็นช่วงที่เด็กอยู่ในวัยประถม อายุ 7-11 ปี หรืออยู่ในขั้นปฏิบัติการเชิงรูปธรรม ระยะนี้เด็กมีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนมากขึ้น เช่น มีการโต้แย้งกับเพื่อน การได้เล่นเกมที่ต้องแสดงบทบาทต่างๆ เป็นต้น ประสบการณ์เหล่านี้จะช่วย

ให้เด็กเรียนรู้การแยกทัศนคติของผู้อื่นออกจากทัศนคติของตนเอง ความสามารถนี้ทำให้เด็กรับรู้ความคิดในแง่มุมมองของผู้อื่นและรู้ถึงสาเหตุที่ทำให้ผู้อื่นสุขหรือทุกข์ จึงทำให้เด็กเกิดพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมมากขึ้น ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า พฤติกรรมเอื้อต่อสังคมมีแรงจูงใจมาจากการพิจารณาถึงสวัสดิภาพของผู้อื่น

ขั้นที่ 3 เป็นช่วงวัยรุ่น หรืออยู่ในขั้นปฏิบัติการเชิงนามธรรมระยะนี้เด็กเริ่มสร้างกฎที่มีรากฐานมาจากหลักสากลของความเสมอภาคทางจริยธรรม (Universal Principles of Moral Fairness) เช่น จงปฏิบัติต่อผู้อื่นเช่นเดียวกับที่เราอยากให้อื่นปฏิบัติต่อเรา ดังนั้น เด็กจะซึมซาบว่าพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมเป็นพฤติกรรมที่สังคมยอมรับ และต้องการให้เด็กกระทำ ซึ่งกระบวนการนี้จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กแสดงพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมมากขึ้น

กล่าวโดยสรุปทั้งทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของ Piaget และแนวคิดของ Perry and Bussey เห็นสอดคล้องกันว่า พฤติกรรมเอื้อต่อสังคมขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งจะพัฒนาเพิ่มขึ้นตามอายุ โดยเด็กจะมีพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมอย่างเด่นชัดในช่วงวัยประถม (7 ปีขึ้นไป) ทั้งนี้เป็นเพราะเด็กลดการคิดแบบยึดตนเองเป็นศูนย์กลางลง ก่อให้เกิดความสามารถในการเข้าใจทัศนคติผู้อื่นอันเป็นรากฐานสำคัญในการเกิดพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม

ความสามารถในการเข้าใจทัศนคติผู้อื่นกับพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่านักจิตวิทยากลุ่มที่ยึดทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาให้ความสำคัญกับความสามารถในการเข้าใจทัศนคติผู้อื่น ว่ามีบทบาทสำคัญในการเกิดพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม

ซึ่งความสามารถในการเข้าใจทัศนคติผู้อื่น แต่เดิมนักจิตวิทยากลุ่มนี้เรียกว่า ความสามารถในการสวมบทบาท (Selman, 1971 อ้างถึงใน สุปราณี ประเสริฐ, 2548: 4) และให้นิยามกันหลากหลาย อาทิ Davis, et al. (1966 อ้างถึงใน มัลลิกา สันติหิรัญภาค, 2545: 5) ให้ความหมายความสามารถในการเข้าใจทัศนคติผู้อื่นว่า เป็นความสามารถที่จะจินตนาการได้ว่าผู้อื่นรับรู้เหตุการณ์นั้นเช่นไร และมีความรู้สึกอย่างไรจากผลของเหตุการณ์นั้น รวมทั้งจินตนาการได้ว่าหากตนเองอยู่ในสถานการณ์นั้น จะรู้สึกนึกคิดเช่นไร ส่วน Boston (1991 อ้างถึงใน มัลลิกา สันติหิรัญภาค, 2545: 5) เสนอว่า ความสามารถในการเข้าใจทัศนคติผู้อื่น ทำให้บุคคลสามารถเข้าใจได้ว่า ผู้อื่นจะได้รับผลกระทบจากการกระทำของตนเองด้วย ทำให้บุคคลมีการปรับการกระทำเพื่อมิให้ส่งผลกระทบต่อผู้อื่นแทนการมุ่งกระทำตามความต้องการของตนเองฝ่ายเดียว รวมถึงมุ่งช่วยเหลือผู้อื่นให้ได้ในสิ่งที่ต้องการ

ฉะนั้น อาจกล่าวได้ว่า ความสามารถในการเข้าใจทัศนคติผู้อื่น หรือความสามารถในการสวมบทบาทเปรียบเสมือนการเอาใจเขามาใส่ใจเรา หรือการนำตัวเราเข้าไปแทนที่ผู้อื่นทำให้เราสามารถเข้าใจถึงความคิด อารมณ์ ความรู้สึกของบุคคลอื่นนั่นเอง

จากการศึกษาวิจัยของนักจิตวิทยากลุ่มที่ยึดทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา อาทิ Piaget, Borke, and Flavell (cited in Shantz, 1983: 511) พบว่าความสามารถในการสวมบทบาท (เข้าใจทัศนคติผู้อื่น) แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ 1) ความสามารถในการสวมบทบาทด้านการรับรู้ 2) ความสามารถในการสวมบทบาทด้านอารมณ์ ความรู้สึก 3) ความ

สามารถในการสวมบทบาทด้านการคิด ซึ่งความสามารถดังกล่าวจะพัฒนาในช่วงอายุที่ต่างกัน โดยความสามารถในการสวมบทบาทด้านอารมณ์ความรู้สึกจะพัฒนาเป็นอันดับแรก คือ จะพบความสามารถนี้ในเด็กก่อนวัยเรียน ซึ่งอยู่ในพัฒนาการขั้นที่ 2 (ขั้นคิดก่อนปฏิบัติการ) ส่วนความสามารถในการสวมบทบาทด้านการรับรู้และการคิด จะพบในเด็กประถมศึกษา ซึ่งอยู่ในพัฒนาการขั้นที่ 3 (ขั้นปฏิบัติการเชิงรูปธรรม) นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบสอดคล้องกันว่าความสามารถในการสวมบทบาททั้ง 3 ด้าน จะพัฒนาเพิ่มขึ้นตามอายุ (Broke, 1971; Flavell, 1968; Piaget and Inhelder, 1956; cited in Shantz, 1983: 511-518) สำหรับประเด็นเรื่องความสามารถในการเข้าใจทัศนะผู้อื่นที่พัฒนาเพิ่มขึ้นตามอายุนั้น มีงานวิจัยในประเทศไทยที่ศึกษาประเด็นดังกล่าว คืองานวิจัยของ มัลลิกา สันติหิรัญภาค (2545) และงานวิจัยของ สุปราณี ปรงประเสริฐ (2548) ซึ่งศึกษาพัฒนาการความสามารถในการเข้าใจทัศนะผู้อื่นของเด็กไทย ผลการวิจัยที่ได้สอดคล้องกัน นั่นก็คือ เด็กไทยมีพัฒนาการความสามารถในการเข้าใจทัศนะผู้อื่นเพิ่มขึ้นตามอายุ และมีพัฒนาการด้านนี้สูงสุดในช่วงอายุ 12 ปี

นอกจากจะพบว่าความสามารถในการเข้าใจทัศนะผู้อื่นเพิ่มขึ้นตามอายุ นักจิตวิทยากลุ่มที่ยึดทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา ยังสนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการเข้าใจทัศนะผู้อื่นกับพฤติกรรมเมื่อต่อสังคม โดยผลการวิจัยที่ได้สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ผู้ที่มีความสามารถในการเข้าใจทัศนะผู้อื่นสูงจะมีพฤติกรรมเมื่อต่อสังคมมาก และผู้ที่มีความสามารถในการ

เข้าใจทัศนะผู้อื่นต่ำ จะมีพฤติกรรมเมื่อต่อสังคมน้อย เช่น งานวิจัยของ Hudson, Forman, and Broin-Meisel (1982: 1320 - 1329) ที่ศึกษาพฤติกรรมเมื่อต่อสังคมของนักเรียนเกรด 2 ที่มีความสามารถในการเข้าใจทัศนะผู้อื่นแตกต่างกัน โดยผู้วิจัยแบ่งนักเรียนออกเป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่มที่มีความสามารถในการเข้าใจทัศนะผู้อื่นสูง กับกลุ่มที่มีความสามารถในการเข้าใจทัศนะผู้อื่นต่ำ จากนั้นผู้วิจัยได้สอนเด็กทั้งสองกลุ่มทำรถดินตะขาบ โดยสอนเป็นกลุ่มย่อยๆ ผลการวิจัยพบว่า เด็กที่มีความสามารถในการเข้าใจทัศนะผู้อื่นสูงจะมีพฤติกรรมเมื่อต่อสังคมมากกว่าเด็กที่มีความสามารถในการเข้าใจทัศนะผู้อื่นต่ำ กล่าวคือ เด็กที่มีความสามารถในการเข้าใจทัศนะผู้อื่นสูงจะให้ความช่วยเหลือ ช่วยแก้ปัญหา และตอบคำถามอย่างสม่ำเสมอในการสอนเด็กอนุบาลมากกว่าเด็กที่มีความสามารถในการเข้าใจทัศนะผู้อื่นต่ำ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุจิตรา แก้วเขียว (2534) ที่ศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมเมื่อเพื่อของนักเรียนชั้นประถมที่มีความสามารถในการสวมบทบาทด้านการคิดแตกต่างกันในสถานการณ์ที่มีผู้สังเกตและไม่มีผู้สังเกต ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่มีความสามารถในการสวมบทบาทด้านการคิดสูง แสดงพฤติกรรมเมื่อเพื่อมากกว่านักเรียนที่มีความสามารถในการสวมบทบาทด้านการคิดต่ำทั้งในสถานการณ์ที่มีผู้สังเกตและไม่มีผู้สังเกต

ฉะนั้น จากตัวอย่างงานวิจัยข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าความสามารถในการเข้าใจทัศนะผู้อื่นเป็นเสมือนตัวทำนายพฤติกรรมเมื่อต่อสังคม กล่าวคือ ผู้ที่มีความสามารถในการเข้าใจทัศนะผู้อื่นสูงจะมีพฤติกรรมเมื่อต่อสังคมมาก และผู้ที่มีความสามารถ

ในการเข้าใจทัศนคติผู้อื่นต่ำจะมีพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมน้อย

ความสามารถในการเข้าใจทัศนคติผู้อื่นนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมได้อย่างไร?

ในทัศนะของนักจิตวิทยาที่ยึดทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา อาทิ Ruston and Sorrentino (1981: 161) อธิบายว่า เมื่อเด็กพัฒนาความสามารถในการเข้าใจทัศนคติผู้อื่นได้แล้ว เด็กจะสามารถรับรู้ว่าคุณอื่นต้องการความช่วยเหลือ การรับรู้ดังกล่าวจะนำไปสู่สภาวะขัดแย้งเนื่องจากเกิดความไม่สมดุลทางปัญญา (Cognitive Disequilibrium) เพื่อเป็นการขจัดความขัดแย้งดังกล่าวให้หมดไป เด็กจึงต้องให้ความช่วยเหลือผู้อื่น และเหตุผลอีกประการหนึ่งก็คือ การที่เด็กได้รู้ว่าผู้อื่นต้องการความช่วยเหลือนั้นเป็นการกระตุ้นความรู้สึกรับผิดชอบทางจริยธรรมของเด็กจึงเป็นแรงจูงใจให้เด็กแสดงพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมออกมาดังนั้นความสามารถในการเข้าใจทัศนคติผู้อื่นจึงมีบทบาทสำคัญก่อให้เกิดพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมตามมา

ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาความสามารถในการเข้าใจทัศนคติผู้อื่น

นอกจากนักจิตวิทยาที่ยึดทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา จะมีข้อสรุปที่ชัดเจนแล้วว่าความสามารถในการเข้าใจทัศนคติผู้อื่นขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญาและสัมพันธ์กับพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมดังที่กล่าวมา อย่างไรก็ตาม นักจิตวิทยากลุ่มนี้ยอมรับว่ายังมีปัจจัยอื่นๆ อีกหลายปัจจัยที่เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมให้การพัฒนาความสามารถในการเข้าใจทัศนคติผู้อื่นเกิดขึ้นอย่างเต็มศักยภาพ

ปัจจัยดังกล่าว ได้แก่ วิธีการอบรมเลี้ยงดู การได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน และการแสดงบทบาทสมมติ (งามตา วณิชทานนท์ และคณะ, 2529; มัลลิกา สันติหิรัญภาค, 2545; สุจิตรา แก้วเขียว, 2534; สุปราณี ปรงประเสริฐ, 2548) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. วิธีการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัว

วิธีการอบรมเลี้ยงดูที่เด็กได้รับจากบิดามารดามีอิทธิพลอย่างมากต่อการพัฒนาความสามารถในการเข้าใจทัศนคติผู้อื่น การอบรมเลี้ยงดูที่เน้นการมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เช่น การอบรมเลี้ยงดูแบบชี้แจงเหตุผล (Inductive Child-Rearing Practices) การอบรมเลี้ยงดูแบบรักใคร่สนับสนุน (Love and Supportiveness) ตลอดจนเปิดโอกาสให้เด็กได้สวมบทบาทต่างๆ โดยการอนุญาตให้เข้าร่วมในการถกเถียงปัญหาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับสมาชิกในครอบครัว รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูเหล่านี้ นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาความสามารถในการเข้าใจทัศนคติผู้อื่น จากการศึกษาวิธีการอบรมเลี้ยงดูหลายรูปแบบที่มีผลต่อการพัฒนาจริยธรรมของเด็ก Hoffman (1970 อ้างถึงใน งามตา วณิชทานนท์ และคณะ, 2529: 24) พบผลการวิจัยที่สอดคล้องกันว่า วิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบชี้แจงเหตุผลกับเด็ก ซึ่งบิดามารดาพยายามเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็ก โดยการชี้แจงเหตุผลกับเด็ก เพื่อกระตุ้นให้เด็กคิดถึงผลการกระทำของตนที่จะเกิดขึ้นแก่บิดามารดาหรือผู้อื่น และความรับผิดชอบของเขาต่อสิ่งที่เขากระทำลงไป วิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบนี้มีอิทธิพลอย่างมากต่อการพัฒนาความสามารถในการเข้าใจทัศนคติผู้อื่น และการพัฒนาทางจริยธรรมของเด็กเมื่อเปรียบเทียบกับมารอบรม

เลี้ยงดูแบบใช้อำนาจบังคับ (Assertion of Parental Power) การอบรมเลี้ยงดูแบบถอดถอนความรัก (Withdrawal of Love) และการอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรักใคร่เอ็นดู (Parental Affection) ต่อมา Stub (1975 อ้างถึงใน สุจิตรา แก้วเขียว, 2534: 13) ได้ทำการศึกษาวิจัยผลของการอบรมเลี้ยงดูแบบชี้แจงเหตุผลที่มีต่อพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม ผลการวิจัยสรุปว่า วิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบชี้แจงเหตุผลกับเด็ก ก่อให้เกิดเงื่อนไขที่จำเป็นในการส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม กล่าวคือ การอบรมเลี้ยงดูแบบชี้แจงเหตุผลเป็นการเพิ่มความสามารถในการมองเหตุการณ์จากแง่มุมของผู้อื่น (ความสามารถในการเข้าใจทัศนะผู้อื่น) และยังเพิ่มความสามารถในการเข้าใจถึงความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น (การรู้สึกร่วม) อีกด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของ Zahn-Waxler, Radke-Yarrow, and King (1979 อ้างถึงในพรพรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ และคณะ, 2545: 36) ซึ่งฝึกแม่กลุ่มหนึ่งให้สังเกตพฤติกรรมของลูกเมื่อมีคนแสดงให้เห็นว่ามีความทุกข์ หรือต้องการความช่วยเหลือ แล้วให้จดบันทึกรายวันทุกเหตุการณ์ไว้ ทีมผู้วิจัยได้คอยสังเกตพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก บางครั้งให้แม่แสดงที่ทว่าไม่สบายใจหรือต้องการความช่วยเหลือด้วย แล้วสังเกตปฏิกิริยาของเด็ก ผลการศึกษาพบว่า การที่แม่ใช้เหตุผลและอธิบายเหตุผลให้เด็กฟังมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมของเด็กมาก กล่าวคือ การที่แม่อธิบายเหตุผลมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมของลูก (แม่อธิบายเหตุผลมาก พฤติกรรมเอื้อต่อสังคมของลูกสูง แม่อธิบายเหตุผลน้อย พฤติกรรมเอื้อต่อสังคมของลูกต่ำ) รวมถึงน้ำเสียงที่แม่ใช้ก็มีส่วนสำคัญ กล่าวคือ การที่แม่ใช้

น้ำเสียงที่แสดงความรักใคร่ในการอธิบายเหตุผล และหลักเกณฑ์ต่างๆ แก่ลูกมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการที่เด็กจะแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของตนเอง ตลอดจนให้ความช่วยเหลือและปลุกปลอบใจผู้อื่นที่ต้องการกำลังใจ นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยที่ที่น่าสนใจของ Eiensenberg (1990 อ้างถึงใน สุรางค์ โค้วตระกูล, 2545: 379-380) ซึ่งทำการวิจัยพบตัวแปรที่สำคัญในการอบรมเลี้ยงดูเด็กให้เป็นผู้ที่มีความสามารถในการเข้าใจทัศนะผู้อื่น รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา และเป็นผู้ที่มีจิตใจเอื้อเฟื้อเพื่อแม่ โดย Eiensenberg พบว่า ความรักและความอบอุ่นอย่างเดียวไม่ได้เป็นตัวแปรที่จะปลุกฝังให้เด็กมีความเอื้อเฟื้อ เพื่อแม่ แต่อาจจะเป็นการปลุกฝังความเห็นแก่ตัวให้แก่เด็กได้ ฉะนั้น การที่จะให้เด็กเป็นผู้ที่จะเห็นใจผู้อื่น บิดามารดาไม่เพียงแต่ให้ความรักและความอบอุ่น แต่บิดามารดาต้องควบคุมขอบเขตการแสดงพฤติกรรมทางอารมณ์และความรู้สึกของเด็กด้วย Eiensenberg ได้ข้อสรุปดังกล่าวจากการวิจัย โดยให้เด็ก 127 คน ดูภาพยนตร์เกี่ยวกับเด็กพิการเนื่องจากความผิดปกติของกระดูกไขสันหลัง หลังจากดูภาพยนตร์ ผู้วิจัยแจกเงินแก่เด็กและแจ้งกับเด็กว่าเด็กอาจจะให้เงินช่วยเหลือเด็กพิการเหล่านั้นหรือเก็บไว้ก็ได้ ปรากฏว่าเด็กบางคนให้เงินช่วยเหลือ และบางคนเก็บเงินไว้ใช้เองจากการศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของเด็ก 2 กลุ่ม Eiensenberg พบว่า เด็กที่ให้เงินช่วยเหลือมาจากครอบครัวที่บิดามารดาควบคุมพฤติกรรมทางอารมณ์ลบสุดโต่งของเด็ก เป็นต้นว่า มีส่วนให้เด็กรู้จักควบคุมอารมณ์ไม่ให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าว เช่น การกระแทก ทูบตอย หรือเตะเมื่อมีอารมณ์โกรธ เพราะในขณะที่เด็กมีอารมณ์ลบสุดโต่งเป็น

เวลาวิกฤติที่เด็กจะเรียนรู้การระงับอารมณ์หรือควบคุมอารมณ์ไม่กระทำสิ่งที่ตามใจตัวเองอย่างไม่มีขอบเขต ซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญของการปลูกฝังความสามารถในการเข้าใจตนเองผู้อื่น ส่วนเด็กที่มาจากครอบครัวที่พ่อแม่ให้ความรักความอบอุ่นอย่างเพียงพอ เป็นกลุ่มที่ไม่ได้ให้ความช่วยเหลือเด็กพิการที่เห็นในภาพยนตร์ เด็กเหล่านี้มีเพียงแต่แสดงความรู้สึกสงสารเด็กพิการ แต่ไม่มีการให้ความช่วยเหลือโดยการบริจาคเงิน ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าการอบรมเลี้ยงดูเด็กบิดามารดาจำเป็นที่จะต้องให้เด็กเรียนรู้การควบคุมอารมณ์ตนเอง และรู้จักขอบเขตไม่ตามใจเกินไป แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องให้ความรักและความอบอุ่นแก่เด็ก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พรพนทิพย์ ศิริวรรณบุษย์ และคณะ (2545) ซึ่งพบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่ (Authoritative) มีผลต่อพฤติกรรมทางบวกของเด็ก และเป็นการอบรมเลี้ยงดูที่ส่งผลต่อการพัฒนาประชากรที่ดีสำหรับการพัฒนาประเทศไทยมากที่สุด ซึ่งการอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่ หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูอย่างเหมาะสมต่อพัฒนาการตามวุฒิภาวะของเด็กโดยที่บิดามารดาจะอนุญาตให้เด็กมีอิสระตามวุฒิภาวะของเด็ก แต่ในขณะเดียวกันบิดามารดาจะกำหนดขอบเขตพฤติกรรมของเด็ก และกำหนดให้เด็กเชื่อฟังและปฏิบัติตามแนวทางที่บิดามารดา กำหนดไว้ บิดามารดาจะแสดงความรักเอาใจใส่และให้ความอบอุ่นต่อเด็ก สนใจพร้อมทั้งรับฟังความคิดเห็น และสนับสนุนให้เด็กมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ ของครอบครัว ให้ความเสมอภาค มีความเป็นประชาธิปไตย ยอมรับในสิทธิซึ่งกันและกัน ให้การชี้แนะเด็กอย่างมีเหตุผล อธิบายเหตุผลของการเรียกร้องให้ปฏิบัติตาม และ

ในเรื่องการลงโทษเด็ก บิดามารดาจะใช้อำนาจเมื่อจำเป็นและมีเหตุผลในการใช้อำนาจที่จะนำไปสู่พัฒนาการที่ดีของเด็ก บิดามารดาจะไม่ตัดสินใจสิ่งต่างๆ โดยความต้องการของตนเองฝ่ายเดียว แต่จะยึดข้อตกลงร่วมกัน บิดามารดาจะมีรูปแบบและมาตรฐานของการแสดงออกต่อเด็กอย่างชัดเจน แต่จะมีการปรับและยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม ซึ่งมิงงานวิจัยของ เพชรรัตน์ จันทศ (2542) สนับสนุนโดยเพชรรัตน์ จันทศ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการให้ความร่วมมือและรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างกันตามการรับรู้ของตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ผลการวิจัยพบว่า เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่ (Authoritative) มีพฤติกรรมการให้ความร่วมมือสูงที่สุด ส่วนเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจควบคุม (Authoritarian) แบบรักตามใจ (Permissive) และแบบปล่อยปละละเลย (Indifferent or Negligent or Uninvolved) มีพฤติกรรมการให้ความร่วมมือไม่แตกต่างกัน

จากที่กล่าวมา อาจสรุปได้ว่า การอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสม อาทิ การอบรมเลี้ยงดูแบบชี้แจงเหตุผล การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรักความอบอุ่น แต่ในขณะเดียวกันต้องฝึกให้เด็กรู้จักควบคุมตนเอง ไม่ตามใจจนเกินไป และการอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่ล้วนเป็นการอบรมเลี้ยงดูที่เอื้อให้เด็กสามารถเข้าใจตนเองผู้อื่นอันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม

2. การมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน

Piaget (1928 อ้างถึงใน มณี มานะพันธุ์นิยม, 2531: 12) กล่าวว่า การมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนเป็น

ปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้เด็กลดการยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง และพัฒนาความสามารถในการเข้าใจทัศนคติผู้อื่น เพราะขณะปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนเด็กได้มีโอกาสสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน บางขณะอาจเกิดความขัดแย้ง ส่งผลให้เด็กเรียนรู้วิธีเผชิญความขัดแย้ง เรียนรู้ที่จะประนีประนอม และได้ตระหนักชัดว่าความคิดของตนเป็นเพียงมุมมองด้านหนึ่งเท่านั้น แท้จริงแล้วยังมีมุมมองอื่นๆ ที่อาจแตกต่างจากตนได้ (Crain, 1980: 97) ดังนั้น เด็กที่มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนสูงจึงมีโอกาสพัฒนาความสามารถในการเข้าใจทัศนคติผู้อื่นมากกว่าเด็กที่มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนต่ำ ประเด็นดังกล่าวนี้ มีงานวิจัยมากมายสนับสนุน เช่น งานวิจัยของ มณี มานะพันธุ์นิยม (2531) ซึ่งศึกษาเปรียบเทียบความสามารถในการสวมบทบาทด้านการคิดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้นที่มีปฏิสัมพันธ์สูงและต่ำกับเพื่อนรุ่นเดียวกัน จำนวน 90 และ 84 คน ตามลำดับ ซึ่งได้มาจากการใช้แบบสอบถามการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 จำนวน 671 คน จากนั้นผู้วิจัยวัดความสามารถในการสวมบทบาทด้านการคิดชุดข่าวสารสิทธิพิเศษ (Privileged Information) ของ Flavell และคณะ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้นที่มีปฏิสัมพันธ์สูงกับเพื่อนรุ่นเดียวกันมีความสามารถในการสวมบทบาทด้านการคิดมากกว่านักเรียนที่มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนรุ่นเดียวกันต่ำ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ LeMare and Rubin (1987 อ้างถึงใน สุปราณี ประเสริฐ, 2548: 19) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะความสามารถในการเข้าใจทัศนคติผู้อื่น และประสบการณ์การมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน (Peer Interaction Experience) กลุ่มตัวอย่าง

เป็นเด็กอนุบาลอายุเฉลี่ย 5 ปี 10 เดือน จำนวน 69 คน และเด็กเกรด 3 อายุเฉลี่ย 8 ปี 10 เดือน จำนวน 93 คน ผลการวิจัยพบว่า มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญระหว่างประสบการณ์การมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนกับความสามารถในการเข้าใจทัศนคติผู้อื่นของเด็กเกรด 3 เท่านั้น โดยเด็กที่มีพฤติกรรมแยกตัวจะมีความสามารถในการเข้าใจทัศนคติผู้อื่นต่อกว่าเด็กที่มีความสามารถทางสังคมอยู่ในเกณฑ์เฉลี่ย และเด็กที่มีความสามารถทางสังคมสูง ฉะนั้น อาจกล่าวได้ว่าการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสามารถในการเข้าใจทัศนคติผู้อื่น

3. การแสดงบทบาทสมมติ

การแสดงบทบาทสมมติช่วยให้ผู้แสดงบทบาทเรียนรู้ และเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น ก่อให้เกิดการรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ช่วยส่งเสริมให้ผู้แสดงบทบาทสมมติได้พัฒนาความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองในทางที่ดี รวมทั้งได้มีโอกาสสำรวจตนเองและเรียนรู้เกี่ยวกับผู้อื่น ซึ่งจะทำให้ผู้แสดงบทบาทสมมติเข้าใจตนเองและผู้อื่นมากขึ้น ดังเช่นผลการวิจัยของ ศิริวรรณ เจริญจิตต์กุล (2533) ได้ศึกษาผลการสอนด้วยการแสดงบทบาทสมมติและการสอนด้วยวิธีการธรรมดาต่อการพัฒนาค่านิยมด้านความซื่อสัตย์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 90 คน แบ่งเด็กออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มทดลอง 1 เป็นกลุ่มที่ได้รับการสอนด้วยการแสดงบทบาทสมมติ กลุ่มทดลอง 2 เป็นกลุ่มที่ได้รับการสอนด้วยวิธีการธรรมดา และกลุ่มควบคุมเป็นกลุ่มที่ไม่ได้รับการสอน หลังการทดลองผู้วิจัยทำการทดสอบโดยใช้แบบสอบถามค่านิยมด้านความซื่อสัตย์ พบว่า นักเรียนกลุ่มที่ได้รับการสอนด้วยการแสดงบทบาท

สมมติ มีการพัฒนาค่านิยมด้านความซื่อสัตย์สูงกว่านักเรียนกลุ่มที่ได้รับการสอนด้วยวิธีธรรมดา และนักเรียนกลุ่มควบคุม ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Chalmer and Townsend (1990 อ้างถึงใน สุปราณี ประจประเสริฐ, 2548: 20) ที่ศึกษาผลของการฝึกความสามารถในการเข้าใจทัศนะทางสังคมของผู้อื่น กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กหญิงที่มีการปรับตัวทางสังคมไม่ดี อายุ 10-16 ปี จำนวน 16 คน โดยเข้าร่วมในโปรแกรมการแสดงบทบาทสมมติที่ออกแบบมาเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเข้าใจทัศนะทางสังคมของผู้อื่น กลุ่มตัวอย่างได้รับการฝึกทักษะทางสังคมเฉพาะ ได้แก่ การฝึกแปลความหมายของพฤติกรรมที่แสดงออกมา เช่น การแสดงออกทางใบหน้า ท่าทาง อารมณ์ และปฏิกิริยาโต้ตอบทางอารมณ์) และได้แสดงบทบาทต่างๆ ในสถานการณ์ที่เป็นปัญหาทั่วไป เมื่อเปรียบเทียบกับเด็กหญิงที่เข้าร่วมในโปรแกรมการออกกำลังกายพบว่า เด็กหญิงในโปรแกรมการฝึกการแสดงบทบาทสมมติมีความสามารถในการเข้าใจทัศนะทางสังคมของผู้อื่นเพิ่มขึ้น และข้อมูลจากการสังเกตพฤติกรรมในชั้นเรียนชี้ให้เห็นว่าการฝึกการแสดงบทบาทสมมติมีผลทำให้พฤติกรรมเอื้อต่อสังคมเพิ่มขึ้นได้ ฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการแสดงบทบาทสมมติส่งเสริมให้เกิดความสามารถในการเข้าใจทัศนะผู้อื่น และก่อให้เกิดพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมตามมา

สรุป

ในทัศนะของนักจิตวิทยาที่ยึดถือทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งมี Piaget เป็นผู้นำ เชื่อว่าการพัฒนาพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญา โดยพฤติกรรมเอื้อต่อ

สังคมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเด็กต้องมีความสามารถในการเข้าใจทัศนะผู้อื่นก่อน เพราะความสามารถดังกล่าวทำให้เด็กรับรู้ความคิดในแง่มุมมองของผู้อื่น และรู้ถึงสาเหตุที่ทำให้ผู้อื่นสุขหรือทุกข์ จึงทำให้เด็กเกิดพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม ซึ่งความสามารถในการเข้าใจทัศนะผู้อื่นจะเกิดขึ้นในช่วงที่เด็กลดการยึดตนเองเป็นศูนย์กลางลง คือ ในช่วงอายุ 7 ปีขึ้นไป ฉะนั้น ในระยะนี้บุคคลที่ใกล้ชิดเด็ก ไม่ว่าจะเป็นบิดามารดา ครูอาจารย์ จึงมีบทบาทสำคัญในการจัดสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนาความสามารถในการเข้าใจทัศนะผู้อื่นอันเป็นรากฐานสำคัญในการเกิดพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม โดยบิดามารดาควรอบรมเลี้ยงดูบุตรโดยใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ ควรเอาใจใส่และให้ความรักความอบอุ่น แต่ในขณะเดียวกันต้องไม่ตามใจจนเกินไป และต้องฝึกให้เด็กรู้จักควบคุมอารมณ์ไม่แสดงพฤติกรรมก้าวร้าวทางกายวาจาต่อผู้อื่น รวมไปถึงการฝึกให้เด็กรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ตลอดจนฝึกให้เด็กรู้จักคิดในแง่มุมมองของผู้อื่นเสมอ สำหรับประเด็นการฝึกให้เด็กรู้จักคิดในแง่มุมมองของผู้อื่น บิดามารดาอาจทำได้โดยการเปิดโอกาสให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมวัย เพราะการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนจะช่วยให้เด็กลดการยึดตนเองเป็นศูนย์กลางลง เนื่องจากเด็กได้แลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็นกับผู้อื่น ซึ่งจะช่วยให้เด็กได้ทราบว่าความคิดของตนเป็นเพียงมุมมองด้านหนึ่งเท่านั้นจริงๆ แล้วยังมีมุมมองอื่นที่อาจจะแตกต่างจากตนได้ ฉะนั้น การที่เด็กมีโอกาสนปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนจึงช่วยให้เด็กมีมุมมองที่กว้างขวางขึ้น นำไปสู่การมีความสามารถในการเข้าใจทัศนะผู้อื่นอันเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม

นอกจากบิดามารดาจะมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมให้เด็กมีความสามารถในการเข้าใจทัศนคติคนอื่นแล้ว ปฏิเสธไม่ได้เลยว่าครูก็มีบทบาทสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ครูสามารถส่งเสริมให้เด็กมีความสามารถในการเข้าใจทัศนคติคนอื่นได้ด้วยการใช้เทคนิคการสอนหลายรูปแบบหนึ่งในนั้น ได้แก่ เทคนิคการสอนโดยการแสดงบทบาทสมมติ ซึ่งสามารถช่วยให้เด็กเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น ก่อให้เกิดการรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ทำให้เด็กเข้าใจตนเองและผู้อื่นดีขึ้น

ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่าถ้าบุคคลทุกฝ่ายที่ใกล้ชิดกับเด็กตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาความสามารถในการเข้าใจทัศนคติผู้อื่น อันจะนำไปสู่การเกิดพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม และช่วยหล่อหลอมเด็กไทยให้มีความสามารถดังกล่าว สังคมไทยก็จะมีประชากรที่มีคุณภาพ คือ ทั้งดี เก่ง และมีความสุขจากการทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น อันจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมไทยให้น่าอยู่ และเจริญรุ่งเรืองสืบไป

บรรณานุกรม

งามตา วนิทนานนท์ และคณะ. 2529. “ปัจจัยที่สัมพันธ์กับพัฒนาการด้านการหยั่งลึกทางสังคมของนักเรียนระดับประถมศึกษาในกรุงเทพมหานคร.” ใน **รายงานการวิจัยสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร**, หน้า 23-24. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ประภาพร แซ่เตียว. 2541. “ผลของการสอนโดยให้เหตุผลแบบคำนึงถึงบุคคลอื่นที่มีต่อพฤติกรรม

เอื้อเพื่อในเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2.” **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาพัฒนาการ คณะจิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.**

พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์และคณะ. 2545. **รายงานการวิจัย เรื่อง การศึกษารูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมของคนไทยกับกระบวนการทางสังคมประภคของครอบครัวในปัจจุบันที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ.** กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เพชรรัตน์ จันทศ. 2542. “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมทำให้ความร่วมมือและรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างกันตามการรับรู้ของตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6.” **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาพัฒนาการ คณะจิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.**

มณี มานะพันธุ์นิยม. 2531. “การเปรียบเทียบความสามารถในการสวมบทบาทด้านการคิดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้นที่มีปฏิสัมพันธ์สูงและต่ำกับเพื่อนรุ่นเดียวกัน.” **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาจิตวิทยา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.**

มัลลิกา สันติศิริฤภาค. 2545. “พัฒนาการด้านความสามารถในการเข้าใจทัศนคติผู้อื่นในเด็กไทย: การศึกษาเบื้องต้น.” **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาพัฒนาการ คณะจิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.**

ราชบัณฑิตยสถาน. 2550. **พจนานุกรมศัพท์จิตวิทยา.** 2 เล่ม. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.

ศิริวรรณ เจริญจิตต์กุล. 2533. “ผลของการพัฒนา
ค่านิยมด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้น
ประถมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้บทบาทสมมติ.”
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชา
จิตวิทยา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

สุจิตรา แก้วเขียว. 2534. “การเปรียบเทียบพฤติกรรม
เอื้อเฟื้อของนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่มีความ
สามารถในการสวมบทบาทด้านการคิดแตกต่าง
กันในสถานการณ์ที่มีผู้สังเกตและไม่มีผู้สังเกต.”
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชา
จิตวิทยา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

สุปราณี ปรงประเสริฐ. 2548. “พัฒนาการด้าน
ความสามารถในการเข้าใจทัศนะของผู้อื่นใน
เด็กไทยอายุ 4-15 ปี.” วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาพัฒนาการ คณะ
จิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

สุรางค์ ไคว้ตระกูล. 2545. **จิตวิทยาการศึกษา**. พิมพ์
ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อังคณา อ่อนธานี. 2542. “การเปรียบเทียบความ
สามารถในการอนุমানจำนวนของเด็กอายุ 3
ถึง 5 ปี.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
สาขาวิชาจิตวิทยาพัฒนาการ คณะจิตวิทยา
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Crain, W.C. 1980. **Theories of Development :
Concept and Applications**. Englewood
Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Hudson, L.M, Forman, E.A., and Brion-Meisel,
S. 1982. “Role Taking as a Predicted of
Prosocial Behavior in Cross-age Tutors.”
Child Development. 53: 1320-1329.

Perry, D.G., and Bussey, K. 1984. **Social
Development**. Englewood Cliffs, NJ:
Prentice-Hall.

Ruston, J.P., and Sorrentino, R.M. 1981. **Altruism
and Helping Behavior**. New York:
Lawerwce Erlbaum Associates.

Shantz, C.U. 1983. **Social Cognition**. New York:
Wiley.

Asst. Prof. Dulaya Chitayasothon received her Bachelor of Education Degree in Counseling and Guidance, and her Master of Arts Degree in Developmental Psychology from Chulalongkorn University. She is currently working in the School of Humanities, University of the Thai Chamber of Commerce, teaching Contemporary Psychology. Her main interests are developmental psychology, social development and mental health.